

بازگشت به خود؛ پیشروی یا گریز

(مطالعه تطبیقی بازگشت به خویشتن در نگاه

امام خمینی (ره) و دکتر علی شریعتی)

مؤلف:

سید احمد حسینی

دانشجوی دکترای اندیشه سیاسی

سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

۱۳۹۷

سرشناسه	: حسینی، سیداحمد، ۱۳۶۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: بازگشت به خود: پیشروی یا گریز (مطالعه تطبیقی بازگشت به خویشتن در نگاه امام خمینی (ره) و دکتر علی شریعتی)/مولف سیداحمد حسینی.
مشخصات نشر	: ساری: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد مازندران، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۵ ص.: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۱-۲۷-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیفا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۱۰.
موضوع	: Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on self-actualization (Psychology)
موضوع	: شریعتی، علی، ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶. -- دیدگاه درباره خودسازی
موضوع	: Shariati, Ali -- Views on self-actualization (Psychology)
موضوع	: خودسازی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Self-actualization (Psychology) -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: ایرانیان -- هویت: *Identity -- Iranians
موضوع	: انسان (اسلام): Islam -- Theological anthropology
موضوع	: انسان (فلسفه): Personalism
شناسه افزوده	: جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات. واحد مازندران
شناسه افزوده	: Jahade Daneshgahi. Press Organization. Mazandaran Branch
شناسه افزوده	: جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات. واحد مازندران
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ح ۵/۲ BP۲۵۰
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۶۳
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۵۳۰۲۲۱۵

مؤلفان: سید احمد حسینی
ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد مازندران
صفحه آرا: شهرام موسی پور
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۱-۲۷-۱

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مفاهیم مورد استفاده در کتاب.....	۱۲
بازگشت به خویشتن.....	۱۲
انقلاب.....	۱۳
حکومت اسلامی.....	۱۴
هویت.....	۱۴

فصل اول: هویت و بازگشت به خود

مقدمه.....	۱۹
بحران هویت؛ برخورد هویتی اسلام و مدرنیته.....	۲۰
انقلاب اسلامی؛ ظهور و بروز مفاهیم هویتی جدید.....	۲۳

فصل دوم: بازگشت به خود؛ تئوری‌ها و نظریه‌ها

نظر اقبال.....	۲۷
اقبال و بازگشت.....	۲۸
اقبال و تفکر او در مقابل انحطاط مسلمانان.....	۲۹
تفرقه، عامل انحطاط و ذلت.....	۲۹
احساس حقارت و «لذ خود بیگانگی» در برابر غرب.....	۳۰
سعی در بازگرداندن احساس «اعتماد به نفس» به مسلمین.....	۳۱
افشای ماهیت غرب.....	۳۲
اقبال، تداوم بخش حرکت «بازگشت به خویشتن».....	۳۳
«اقبال» و «رسالت» خطیر او.....	۳۶
آینده اسلام در انحصار انسان‌های مجتهد، خودآگاه و جهان‌آگاه است.....	۳۶
فرانتس فانون (کتاب مفضوبین زمین).....	۳۹
فانون و هشدار دام‌های آگاهی ملی.....	۴۹
فانون و فرهنگ ملی.....	۵۱
فانون اساس مشترک فرهنگ ملی و مبارزات رهایی بخش.....	۵۲

فصل سوم: بازگشت به اسلام اصیل از نظر حضرت امام خمینی (ره)

- ۵۷..... اندیشه امام خمینی (ره) در برخورد با مفهوم بازگشت به خویشتن
- ۵۷..... تحول گفتمانی هویت
- ۵۷..... گفتمان غرب‌زدگی
- ۵۹..... گفتمان بازگشت به خویشتن
- ۶۳..... تکوین تعاملی دین و هویت در اندیشه‌های امام خمینی (ره)
- ۶۵..... صورت‌بندی گفتمانی هویت و تکوین ایدئولوژی انقلاب اسلامی
- ۶۵..... پیوند خویشتن شناسایی فردی و اجتماعی و ایفای نقش رهبری فکری
- ۶۷..... وابستگی فکری و فرهنگی، سرمنشأ همه وابستگی‌ها
- ۶۷..... سخنان امام
- ۶۷..... از خود بیگانه ساختن ملت
- ۶۷..... توطئه برای اغفال ملت‌های جهان سوم
- ۶۹..... آفت غرب‌زدگی
- ۶۹..... غرب‌زدگی بدتر از زلزله زدگی
- ۷۰..... آدم بودن را به کفش و کلاه و... می‌دانستند
- ۷۱..... خودباوری و استقلال خود شناسی و بازگشت به خویشتن
- ۷۱..... بازگشت به خویشتن، در گرو استقلال فکری
- ۷۲..... ضرورت بیداری شرق از خواب غفلت
- ۷۲..... لزوم بیداری جهان سوم از خواب غفلت
- ۷۳..... استقلال فرهنگی، تن‌ها راه نجات شرق
- ۷۳..... فرهنگ اسلامی شرق، مترقی‌ترین فرهنگ
- ۷۴..... رهایی از وابستگی فرهنگی
- ۷۵..... زندگی شرافتمندانه مسلمین
- ۷۵..... آماده کردن ذهن این جوان‌ها
- ۷۶..... نژاد آریا چیزی کم ندارد
- ۷۷..... ما می‌توانیم
- ۷۸..... اندیشه امام درباره اسلام و انقلاب و بازگشت به خویشتن
- ۷۸..... نقش زورمداران در یک بمّدی شدن اسلام
- ۷۹..... برداشتهای انحرافی از اسلام
- ۷۹..... تحلیلهای انحرافی در انقلاب اسلامی
- ۸۰..... انگیزه‌های ملت ایران در انقلاب ایران
- ۸۰..... آزادخواهی مکاتب توحیدی

۸۱	شستشوی مغزی برای اسارت
۸۲	هنر و صنعت انحصاری ایران
۸۳	مغز استعماری و مغز استقلالی
۸۳	بازگشت به خویشتن، نخستین گام استقلال
۸۴	وحشت جهانخواران از اسلام
۸۵	شکست سیاسی و اخلاقی کارتر
۸۵	خودباختگی برخی از «روشنفکرها»
۸۶	مراقبت و هوشیاری در برابر توطئه‌ها
۸۶	لزوم پالایش فرهنگ و زبان فارسی از واژگان فرنگی
۸۷	تلاش در راه خودکفایی و بی‌نیازی

فصل چهارم: بازگشت به خویشتن از دیدگاه دکتر شریعتی

۹۱	رویکرد دکتر شریعتی به دین
۹۴	اندیشه دکتر شریعتی در کتاب بازگشت به خویشتن
۹۹	اندیشه‌های دکتر شریعتی در برخورد به خویشتن و کتاب کویر

فصل پنجم: مقایسه دو دیدگاه

۱۰۵	مقدمه
۱۱۰	منابع

پیشگفتار

مساله بازگشت به خویشتن یا همان یافتن هویت یکی از موضوعاتی است که سال‌های متمادی در میان اندیشمندان و روشنفکران در تمامی نقاط دنیا مورد بحث و تبادل نظر است و این امر به گونه‌ای نبوده است که فقط آنان که در دنیای مذهب و اندیشه‌های مذهبی قرار دارند به آن بپردازند با این تفاوت که این مفهوم در کشورهای شرقی با مفهوم آن در کشورهای غربی فاصله فراوانی اما این موضوع در تمامی جوامع و در بین همه کسانی که دارای مسئولیت اجتماعی هستند، قابل بررسی است.

یکی از مسائلی که در نوک پیکان موضوع مهمی چون «یافتن هویت» یا همان «بازگشت به خویشتن» مطرح است، بازگشت به «فرهنگ خود» است که با توجه به نوع و سبک زندگی مردم جمهوری اسلامی ایران و با نگاه به ارزش‌های بنیادی، بازگشت به «فرهنگ اسلامی با ایدئولوژی اسلامی» می‌تواند در اولویت تمامی منازعات و مباحث علمی به ویژه در این نوشتار حاضر باشد.

بر این اساس، مسئله اساسی در انحراف مفهوم خویشتن، در اندیشه‌های مختلف و ادیان و مذاهب متفاوت ریشه‌م‌نایی پیدا می‌کند، به‌عنوان مثال در اندیشه سلفی می‌توان این انحراف ناشی از برداشت متفاوت و برقراری نسبتی میان کارکرد عقل بشر در کنار متون اسلامی که مورد رجوع است به حساب آورد، بدین معنی که در زبان دینی اسلام صحبت از دو رسول می‌شود، یکی رسول باطنی و یکی رسول ظاهری.

در این میان همواره صحبت از آن می‌شده و می‌شود که جایگاه و شان توجه به عقل در کنار متون مرجع اسلامی کجاست؟ هرچند این موضوع همواره در میان ادیان مختلف وجود دارد و دفعات مختلف بر روی این مباحث بحث‌های سخت و سنگینی نیز صورت گرفته است اما همچنان می‌توان به دنبال یافتن داده‌های جدید در رسیدن به یک خاستگاه تازه و شگفت‌انگیز به منظور بازگشت به «خود» بود.

برای یافتن به این موضوع که جایگاه عقل و متون دینی در بازگشت به هویت اصلی انسان‌ها کجاست و چگونه می‌تواند اثرگذار باشد به نظر می‌رسد راهی جز منابع چهارگانه کتاب، سنت، اجماع و عقل را باید در نظر گرفت.

اگر به‌طور خلاصه بخواهیم بر نقش‌آفرینی عقل و میزان رجحان آن بر دیگر منابع نگاهی بیاندازیم می‌بینیم این امر در منابع شیعی در یک‌پایه و اساسی به رسمیت شناخته می‌شود که بیشتر نقلی است و درست است که در ظاهر به آن توجه می‌شود اما در فرآیند تصمیم‌سازی کمترین اثر را دارد، هرچند نقلی بودن نیز باید مورد بررسی قرار بگیرد و در هر دو مذهب این نقل، نمی‌تواند امری وحیانی باشد.

در این میان نقش قرآن را باید چگونه ارزیابی کرد؟ به نظر می‌رسد کتابی مقدس که در میان عرب جاهلی نازل شده، می‌تواند به‌عنوان یک بستر کاملاً مشخص فرهنگی بروز و ظهور کند، نقلی بر پایه فرهنگ و با ایدئولوژی کاملاً اسلامی.

عقلانیت مستقل نیز می‌تواند مورد بحث و بررسی قرار بگیرد، این نوع توجه به عقل در میان اندیشه گروهی قرار دارد که با گذشته‌گرایی فاصله زیادی دارند و به دنبال همگرایی میان عقل در اهل سنت و تشیع قرار دارند، در واقع می‌خواهند نسبت به موضوع یافتن هویت یا همان خویشتن برداشت بهتر و مستندتری ارائه کنند.

در این راستا آنچه که امروزه می‌توان در تفکرات گروه‌های تکفیری که خشونت عریان را بر مردم عادی می‌پسندند و آن را مقدمه‌ای برای رسیدن به اندیشه‌های خود در قالب مفهوم «یافتن هویت» یا «بازگشت به اصل خود» می‌پردازند، مشاهده نمود.

در اینجا است که به نظر می‌رسد این اندیشه در بازتعریف تفکرات معاصر خود دچار یک اشکال ماهیتی شده است تا جایی که با طی طریق در مسیری اشتباه و غصبانه، اندیشه‌های اصیل عقلی و نقلی شیعی و سنی را زیر پا گذاشته و با تکیه بر مبنای «تخیل» به دنبال رسیدن به اهداف خود هستند.

از سویی دیگر موضوع «یافتن هویت» یا همان «بازگشت به خویشتن» در اندیشه اسلامی، می‌توان گفت شکل‌گیری این مفهوم تحت تأثیر سلطه استعمار از گذشته بر جامعه و به واقع ایجاد یک بحران اساسی در جوامع اسلامی است.

زمانی که سخن از سلطه به میان می‌آید در واقع به یک از خود بیخود شدن، بیگانگی، وابستگی، تسخیر شدن «خود در خود دیگری» آن هم از سوی سلطه‌گران و مستعمران می‌رسیم، به‌عنوان مثال اگر مسلمانان در مسیر زندگی خود تحت تسخیر فرهنگ غرب و یا اندیشه‌های سطله شده بر خود، به‌صورت شکلی و ماهوی به سوی آنها تغیر سیستم دهند در واقع هویت آنان در تسخیر این افراد قرار گرفته است، به‌طور معمول اینگونه تسخیر شدن که بیش از هر چیز دیگری جنبه هویت بخش یا تضاد آن است، ما از درون و سپس به‌صورت شکلی از بیرون تهی می‌کند و به واقع مسخ دیگری می‌شویم.

در این میان برای فهم بیشتر این موضوع اندیشه و تفکرات اندیشمندان معاصر امام خمینی (ره) و دکتر علی شریعتی که خواستار بازگشت انسان‌ها به خود شدند و تفاوت‌های چشمگیری نیز در مبنای رسیدن به این بازگشت وجود دارد را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

از این جهت آرا و افکار دکتر علی شریعتی در بررسی مسائل بازگشت به خویشتن شناخت اندیشه‌های این اندیشمند معاصر می‌تواند پاسخگوی برخی شبهات و مسائل مطروحه در این موضوع باشد.

از سوی دیگر بررسی آرا و اندیشه امام خمینی(ره) به عنوان یک رهبر مذهبی جمهوری اسلامی که تفکرات و اندیشه‌های قابل نفوذی در جامعه و به ویژه در چند دهه خاص از گذشته جامعه ایران داشت می‌تواند بدون شک در رسیدن به یک هدف مشترک که همان جامعه‌ای متأثر از «فرهنگ اسلامی با ایدئولوژی اسلامی» است، رسید.

در این کتاب تلاش شده است تا بر اساس نظریه نگارنده دیدگاه امام خمینی در خصوص بازگشت به خویشتن که تا حدود زیادی در جهت احیای اسلام سنتی بود و دیدگاه دکتر شریعتی در این زمینه اگر چه بازگشت به اسلام حقیقی را مد نظر داشت اما در سایه ارزشهای مدرن تفسیر می‌نمود را بررسی کرده و در بازگشت به خود را با ذکر مثال‌هایی در جامعه کنونی خود بررسی کرد.

بدین منظور تلاش شده است تا در قالب این سوال که دیدگاه امام خمینی (ره) و دکتر علی شریعتی در مواجهه بازگشت به خویشتن چگونه بود به این دو نکته اساسی پاسخ داد که آبخورهای نظری دکتر شریعتی و دیدگاه امام خمینی (ره) در خصوص بازگشت به خویشتن از کجا نشأت می‌گیرد؟

در ابتدا و در فصل نخست این کتاب تلاش شد تا کلیات این بحث مورد مطالعه قرار بگیرد و به تعریف و بازتعریف برخی کلید واژه‌ها پرداختیم و مفاهیم مورد استفاده همچون هویت، بحران آن و برخورد هویتی اسلام و مدرنیته، انقلاب اسلامی و بروز مفاهیم هویتی جدید پرداختیم و در فصل دوم نظر برخی از اندیشمندان همچون اقبال و فرانکس قانون را در خصوص بازگشت بررسی کردیم. در فصل سوم این کتاب بازگشت به اسلام اصیل از نظر امام خمینی(ره) و اندیشه‌های ایشان در برخورد با مفهوم بازگشت به خویشتن، تحول گفتمانی هویت و از خود بیگانه ساختن ملت و غیره پرداختیم.

در فصل چهارم نیز اندیشه دکتر شریعتی در برخورد با مفهوم بازگشت به خویشتن، رویکرد وی به دین و بازخوانی برخی تفکرات دکتر شریعتی در کتاب‌های بازگشت به خویشتن، کویر و بازشناسی هویت ایرانی - اسلامی پرداختیم و در نهایت و در فصل پنجم این کتاب، این دو نظر را با یکدیگر مقایسه کردیم.

مفاهیم مورد استفاده در کتاب

یکی از انقلاب‌های بزرگ جهان که کمتر کسی وقوع آن را پیش می‌کرد انقلاب اسلامی ایران بوده است. انقلاب اسلامی ایران در شرایطی و زمانی به وقوع پیوست که کمتر اندیشمند و تحلیلگری وقوع آن را محتمل می‌دانست. هویت ایرانی با ورود تفکر و اندیشه مدرنیته دولتی در کشور در حال آسیب بود و به دنبال تخریب دو نگاه ایرانی و اسلامی آن بود اما تنها نگاه وحیان یا اسلامی نتوانست تغییر کند بلکه پیرصلابت تر از گذشته به تکامل رسیده بود و منتظر فرصت تفسیر برای ظهور داشت.

در همان ابتدا مشخصا هویت ایرانی و اسلامی با یکدیگر پیوند برقرار کرده بودند و از اواخر دوره‌ی قاجار با شیوه‌ای جدیدی از تفکر برخورد کرد که حاصل این نگاه، به بازتعریف مبانی هویتی و معرفی شیوه جدیدی از تفکر در جهان انجامید و می‌تواند پایه‌ای سایر تفکرات موجود به پاسخ‌گویی به ساحت‌های گوناگون بشری بپردازد.

بازگشت به خویشتن

بازگشت به خویشتن یکی از کلیدی‌ترین مفاهیم تاریخ بشری است که از گذشته تا حال انسان را درگیر خود کرده است، موضوعی که در بینش اسلامی معتقد است حقیقت انسان را روح جاودانه او تشکیل می‌دهد و این حقیقت از خدا نشأت گرفته و به سوی او باز می‌گردد و به عبارت دیگر، انسان، هویت «از اویی و به سوی اویی دارد» (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) (بقره: ۱۵۶). به همین دلیل آنچه بر اساس آیات صریح قرآن می‌توان به آن اشاره کرد این است که هویت انسان و ایجاد ارتباط با وی هست که می‌تواند منجر به یک شناخت درست و دقیق از انسان و یا همان بشر به معنای عام رسد.

پس از آنکه ایران با یک تمدن و تاریخ باشکوه نتوانست هیمنه اساطیری و با عظمت خود را حفظ کند موضوع بازگشت به خویشتن یا بازیابی هویت مورد تفکر و تامل اندیشمندان قرار گرفت تا آنجایی که این موضوع با تغییر سبک زندگی در میان مردم نیز به یک پرسش متداول تبدیل شد. اندیشمندان دنیای اسلام، در ارائه تعاریف و مضامینی با عنوان بازگشت به خویشتن و پیدا کردن خود، نسبت به جامعه غرب پیش دستی کردند و مهم‌ترین هدف آنها نیز پرایی احساس حقارت ایجاد شده در میان مسلمانان بود که همچنان این موضوع تقریباً به جای خود باقی مانده است.

یکی از مسائل مهمی که در راه بازگشت به خویشتن قرار دارد مسئله مربوط به دیدن داری و روشنفکری است، در نگاه بسیاری از مردم جامعه روشنفکری در تضاد با دین‌داری و یا در مناسب‌ترین ارزیابی در کنار آن با یک درجه پائین تر قرار دارد، درواقع یک تردید بزرگ پیش روی

متفکران قرار گرفته که به دلیل نپذیرفتن در ابتدا و عدم ارائه الگوی صحیح به جامعه، اختلاط میحث موجب شد تا در میان مردم مسلمان روشنفکر تضاد و یا تردیدی ایجاد شود.

برخی نیز معتقدند که تمامی امور باید بر مبنای تفکر و تعقل دینی صورت بگیرد اما بعضی نیز معتقدند که جدال بر سر موضوع‌های مختلف می‌تواند علاوه بر تعقل دینی، بر تفکر خود بشر نیز صورت بگیرد و در این مسیر مثال‌های فراوانی نیز قابل ارائه است.

بسیاری از اندیشمندان معاصر در راه پیدا کردن «خود واقعی خود» تلاش کردند نمونه‌هایی از باستان را در راستای تعریف مفاهیم جدید هویتی ارائه دهند اما تا حدود زیادی با شکست مواجه شدند، هرچند امروزه این نوع تعاریف در حال باز تعریف به ویژه در میان جوانان است اما شکست این نوع تعبیر و تفاسیر را در دهه ۱۳۲۰ بیشتر شاهد هستیم.

نمونه‌ای از هویت مخدوش و آسیب دیده جامعه ایران روایت بوف کور صادق هدایت است که در نهایت سرنوشت یک نسلی را بیان می‌کند که خودکشی تنها راه شناخت «خود واقعی» می‌شود و می‌بینیم که باز هم این طرح بدون نتیجه به شکست می‌انجامد.

نکته مهمی که عموماً از آن غافل شده ایم این است که آیا صرف بازگشت به گذشته بازگشت به خود محسوب می‌شود یا اینکه ظرف مکان و زمان نیز باید توجه شود و این بازگشت به خود در آن راستا معنا می‌یابد.

انقلاب

یکی از وقایع مهمی که به‌طور میانگین در هر چند دهه در کشورهای مختلف با تغییر نظام سیاسی حاکم در کشورها به وجود می‌آید، انقلاب است. انقلاب همان گونه که از نامش پیدا است موجب تغییر و دگرگونی در جوامع و پایه‌های نظام‌های مختلف می‌شود بدین سان انقلاب ایران و تغییر ماهیت این کشور از نظام پادشاهی به جمهوری و اسلامی و تبدیل شدن به جمهوری اسلامی ایران یکی از مهم‌ترین اتفاق‌های شکل گرفته در تاریخ نام گذاری شد.

انقلاب ایران صرف نظر از درستی یا نادرستی در زمان و ماهیت شکل گیری، یکی از مصداق‌های اساسی بازگشت به خود و برگشت به اصل است. در یک برهه زمانی که جامعه خود را از بسیاری از تحرکات صورت گرفته از نظام پادشاهی سرخورده و حقیر مشاهده کردند وقوع یک دگرگونی عظیم در کشور با عنوان بازگشت به اصل خود و عدم وابستگی به کشورهای غربی توانست تا حدودی مسیر «بازگشت» را فراهم کنند.

حکومت اسلامی

اسلام نسبت به حکومت و حاکم اهمیت خاصی قائل است به گونه‌ای که نقش محوری در احکام اسلام دارد و به تعبیری دین منهای حکومت ابتر و ناقص است، از این رو یکی از مسائل اولیه که از ابتدای بعثت پیامبر در مکه و مدینه چه در وحی الهی و چه در بیانات پیامبر اکرم (ص) به شیوه‌های مختلف مطرح می‌گردد مساله ولایت و زعامت جامعه اسلامی بود.

یکی از ویژگی‌های حکومت اسلامی توجه به خواسته‌های مردم است، در واقع خواسته مردم در راه تشکیل حکومت اسلامی دقیقاً مبتنی بر احکام سیاسی اسلام و میانی پیشرفته آن است. حکومت اسلامی به دنبال هویت بخشی و ارتقای مقام و منزلت انسان‌ها است و در این راه به تعریف اصولی بر مبنای اسلام ناب و واقعی می‌پردازد هر چند ممکن است با توجه به زمان و یا مکان این تعاریف در وجه انسانی آن تغییر ماهوی داشته باشد و مورد پذیرش بسیاری از افراد قرار نگیرد که این خود، تغییر هویت و یا تغییر مسیر «اصل خود به بیخود» شدن است.

نکته مهمی که در حکومت‌های اسلامی و تشکیل آن باید توجه کرد مباحث مربوط به ابراز عقیده و آزادی بیان مردم جامعه است، آزادی بیان و اندیشه که نباید با نگاه شرعی و اسلامی به آن نگرست و این امر یکی از نکات مهمی است که می‌تواند در مسیر رسیدن به «خود واقعی» امیدوار بود.

هویت

عبارت از مجموعه خصوصیات و مشخصات اساسی اجتماعی، فرهنگی، روانی، فلسفی، زیستی و تاریخی همسان است که به رسایی و روانی بر ماهیت یا ذات گروه، به معنی یگانگی یا همانندی اعضای آن با یکدیگر، دلالت کند و آنها را در یک طرف زمانی و مکانی معین به‌طور مشخص و قابل قبول و آگاهانه از سایر گروه‌ها و افراد متعلق به آنها متمایز سازد (دیرفسون، هیوبرت؛ پل رابینو ۱۳۸۶).

انسان، دارای سه هویت است: هویت شخصی، هویت صنفی، هویت باطنی. شناخت هویت اول، شناخت منشأ بدنی انسان است؛ پدر، مادر، اصل، تبار، اقلیم، آب، خاک، نور، شهر و محله، همگی در ساختن هویت اول مؤثرند. هویت دوم، هویت فکری و فرهنگی است، که بدانیم در چه بستر فکری و ایدئولوژی و نظام آموزشی و مبانی اعتقادی نشأت گرفته‌ایم. هویت سوم، هویت باطنی است. در شناخت این هویت نیز باید مرکز نشأت یافتن آن را بشناسیم. هویت باطنی ما، روح ما، از چه چیز و از کجا پیدا شده و نشأت یافته است؟ معمولاً افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی الزاماً به یک هویت، وابسته نیستند و می‌توانند هویت‌های مختلفی را پذیرفته باشند (ارشاد، ۱۳۹۰). مثل

هویت قومی، هویت دینی، هویت زبانی، هویت ملی، هویت جنسیتی و هویت مربوط به گروه‌های شغلی. بنابراین، یکی از معضلات هویت، وجود هویت‌های مضاعف است. لیکن، باید تلاش کنیم، وجه اشتراک بین هویت گروه‌های مختلف را پیدا کنیم و هنر بحث هویت هم این است که از لابه‌لای همه هویت‌های ظاهراً مضاعف، بتوان وجوه اشتراک آنها را پیدا کرد (آل‌احمد، ۱۳۶۳).